

ויקח את אוצרות בית ה', ואת אוצרות בית המלך ואת הכל לקח".

כתב הלוחות — דכתיב [דברים ט יז] "ואתפש בשני הלחת ואשליכם מעל שתי ידי, **ואשברם לעיניכם**". שינה הכתוב ולא אמר "ואשברם לפניכם" אלא "לעיניכם". ומשמע שהיה זה דבר פלא, שהעין פונה להסתכל בו. ולכן דרשו בברייתא:

תנא: לוחות נשברו, ואותיות פורחות באויר. נמצא שהאותיות פרחו באויר ועלו לשמים מקום שממנו ניתנו.

עולא אמר טעם אחר למה הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבבל: **כדי שיאכלו תמרים**, שמצויים בבבל בשפע. **ויעסקו בתורה**.

פג-א

עולא שהתגורר בארץ ישראל **איכלע הזדמן לפומבדיתא**.

קריבו ליה טירנא דתמרי, קרבו לפניו סל של תמרים.

אמר להו, שאל אותם: **כמה כי הני בזוזא?** כמה תמרים כאלו אפשר לקנות בזוז אחד? **אמרו ליה:** תלת [שלש] **בזוזא**.

אמר עולא: **מלא צנא דדובשא בזוזי**. הרי אפשר לעשות צנצנת מלאה דבש בזוז אחד, ואף על פי כן **בבלאי לא עסקי באורייתא!** והיינו, ביקר אותם על שלא עוסקים בתורה כראוי לפי שפע מזונם. [על פי המהרש"א].

בליליא — צעררהו. בלילה חש עולא במעיו מחמת אכילת התמרים.

שינה עולא את דעתו **ואמר:** **מלא צנא סמא**

דמותא בזוזא בבבל. צנצנת מלאה סם המות קונים בבבל בזוז. ואף על פי כן, **בבלאי עסקי באורייתא**.

ואמר רבי אלעזר מאי דכתיב: [ישעיה ב ג] בענין הבית שלישי שיבנה לעתיד לבא: **"והלכו עמים רבים, ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו"**.

וכי ה' הוא אלהי יעקב בלבד, ולא אלהי אברהם ויצחק?! ולמה נאמר רק אלהי יעקב?

אלא כך היא כוונת הפסוק:

לא כאברהם, שכתוב בו שהתפלל במקום המקדש, וקראו הכתוב — **"הר"**. **שנאמר:** [בראשית כב יד] **"ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, אשר יאמר היום בהר ה' יראה"**.

ו"הר" משמע מקום שאינו מיושב. כנגד בית ראשון שסופו שנחרב [המפרשים בעין יעקב].

ולא כיצחק, שכתוב בו שהתפלל במקום המקדש, וקראו הכתוב **"שדה"** — **שנאמר** [בראשית כד סג] **"ויצא יצחק לשוב בשדה לפנות ערב"**.

וגם **"שדה"** משמע מקום שאינו מיושב, כנגד בית שני שסופו שנחרב.

אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר: [בראשית כח] **"ויקרא את שם המקום ההוא בית אל"**.

ובית הוא מקום מיושב כנגד בית שלישי שיהיה קיים לעולם [המפרשים בעין יעקב]. ועיין מהרש"א.

אמר רבי יוחנן: גדול יום קיבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ.

שנאמר: [בהושע ב, ב] "ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אהר ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל" "יום יזרעאל" הוא יום קיבוץ גלויות (1). [כמו שמתורגם שם "יום כנישתהוון" – יום אסיפתם].

וקרא הפסוק לקיבוץ גלויות "יום" [יום יזרעאל].

וכתיב במעשה בראשית: "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד". ללמדך שקיבוץ גלויות שנכתב בו "יום" הרי הוא כ"יום" הכתוב ביצירת בראשית.

שנינו במשנה: יתום ששחטו עליה אפוטרופסין יאכל במקום שהוא רוצה.

כבר נתבאר לעיל שנחלקו תנאים בכמה מקומות בש"ס אם יש "ברירה". והיינו דבר שאינו מבורר עכשיו והתברר לאחר זמן,

האם אומרים שהתברר הדבר למפרע שגם משעה ראשונה עמד לזה.

ובמשנתנו, ששחטו על היתום שני אפוטרופסין, הרי בשעת השחיטה לא מבורר במי היתום רוצה. ורק אחר כך נודע לנו במי הוא רוצה.

ודייקנן מינה: שמעת מינה "יש ברירה"! שמאחר שהתברר עכשיו במי היתום רוצה, אנו אומרים שלמפרע משעת שחיטה הוא נמנה על הקרבן הזה! (2)

ודחינן: אמר רבי זירא: לעולם אפשר להעמיד משנתנו כמאן דאמר אין ברירה. ובכל זאת יכול היתום לאכול במקום שהוא רוצה, משום שנאמר: [שמות יב] "ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית".

ודרשו חכמים: "שה לבית" – מכל מקום. שהאיש, בעל הבית, יקח שה לכל בני הבית, ואין צריך את דעתם כדי להמנותם. (3)

1. פירשו רש"י ומצודות ש"זרעאל" הוא מלשון זרעים כמקבץ זרעים.

2. לעיל פז. בענין אשה שהלכה לבית אביה ברגל הראשון הסבירה הגמרא שתאכל במקום שהיא רוצה בשעת שחיטה. וקשה מדוע בענין יתום הגמרא הבינה שיאכל במקום שהוא רוצה בשעת אכילה? ותירצו בתוספות שבענין אשה אפשר לפרש שתאכל במקום שהיא רוצה בשעת שחיטה. והתנא משמיענו שאם לא ברירה בשעת שחיטה אינה אוכלת כלל, ולא אומרים שהיא נגדרת אחר בעלה, אבל לענין יתום אם נבאר "רוצה" בשעת שחיטה. מה בא להשמיענו?

3. תוספות מבארים שרבי זירא פירש את הפסוק

כך, מפני שהוא עצמו אמר בנדרים דף לו ש"שה לבית אבות" לאו דאורייתא. ופירש רש"י שם שמדאורייתא קטן אינו אוכל בפסח כלל. והתוספות והר"ן שם מבארים שכיון שאינו חייב מדאורייתא ואינו בר מינוי, לא אסרה עליו תורה לאכול אם אינו ממניו. ועיין במהרש"ל כאן שכתב שהתוספות בסוגינתו סוברים כרש"י שם. ועיין בשפת אמת שמלשון רש"י נראה שחולק על תוספות. ומסביר שלומדים מ"שה לבית" שיכול למנות את כל שבביתו שלא מדעתו. [ואף על פי שאין נמנים על שני פסחים כאחד יכולים שניהם לשחוט על דעת שישלך עצמו מאחד מהם. שלענין לסלק עצמו מועיל גילוי דעת שאחרי שחיטה. עיין שם עוד]

ומקשינן על דברי הברייתא — הא גופא קשיא: אמרת "חויז מן האשה שיכולה למחות". ויש לדייק מזה: טעמא דמחי, הטעם שאין האשה יוצאת בשל בעלה, זהו דוקא משום שמחתה בפירושו.

הא לא מחי, אבל אם לא מחתה, נפקא [יוצאת] בשל בעלה!

וקשה, הא קתני רישא [הרי שנינו ברישא] "לא על ידי בנו ובתו הגדולים ולא על ידי אשתו, אלא מדעתן". הא סתמא לא נפקא. שמשמע אם שחט בסתמא בלי לשאול את האשה לדעתה, לא יוצאת בפסח הזה!

ומתריצין: מאי "אלא מדעתן" שכתוב ברישא של הברייתא — לאו דאמרי אין. לאו דוקא שאמרו במפורש "אנחנו רוצים". אלא אפילו בסתמא אנחנו מניחים שדעתם לזה.

ולאפוקי היבא דאמור לא — למעט שאם אמרו לא, שרק אז אי אפשר להמנותם בעל כרחם.

ומקשינן: והא כך הוא לשון הברייתא: "כולם ששחטו ושחט רבן עליהן יוצאין בשל רבן". דמשמע שמדובר בסתמא. וקתני בהמשך "חויז מן האשה ומשמע שאפילו בסתמא אם שחטה היא ושחט בעלה אינה יוצאת בשל בעלה מפני שיכולה למחות!"

אמר רבא תירוץ: כיון ששחטו הן, אין לך

תנו רבנן: נאמר "שה לבית" — מלמד שאדם מביא ושוחט על ידי [עבור] בנו ובתו הקטנים שמוטל עליו לחנכם. וכן על ידי [עבור] עבדו ושפחתו הכנענים שהם סמוכין עליו(4) — בין מדעתן בין שלא מדעתן.

אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים. ועל ידי עבדו ושפחתו העברים, ועל יד אשתו אלא מדעתן.

תניא אידך: לא ישחוט אדם, לא על ידי בנו ובתו הגדולים, ולא על ידי עבדו ושפחתו העברים, ולא על יד אשתו אלא מדעתן.

אבל שוחט הוא על ידי בנו ובתו הקטנים. ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים, בין מדעתן ובין שלא מדעתן.

וכולן ששחטו הן עצמן, וגם שחט רבן עליהן — יוצאין בשל רבן, ואין יוצאין בשל עצמן. חויז מן האשה, לפי שיכולה למחות שאין רצונה שימנו עליה.

ומקשינן: מהברייתא משמע שרק האשה יכולה למחות, אבל אחרים אינם יכולים למחות. וקשה — מאי שנא אשה, במה שונה אשה מבנו ובתו הגדולים, ועבדו ושפחתו העברים? הרי גם להם אין שוחטים אלא מדעתם!

אמר רבא: מה ששנו בברייתא חויז מן האשה, פירושו — אשה ובל דדמי לה. אשה וכל הדומים לה, שאין שוחטים אלא מדעתם, לפי שכולם יכולים למחות.

4. כך פירש רש"י. וקשה, וכי בבנו ובבתו הגדולים סמוכין עליו, ישחט עליהם שלא מדעתם? ובתוספות [ד"ה על ידי] כתבו במפורש

4. כך פירש רש"י. וקשה, וכי בבנו ובבתו הגדולים סמוכין עליו, ישחט עליהם שלא מדעתם? ובתוספות [ד"ה על ידי] כתבו במפורש

מיחוי גדול מזה! שכיון שהאשה שחטה בעצמה, גילתה בזאת שאין דעתה לצאת בשל בעלה.

שנינו במשנה: **עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהם.**

רמי ליה רב עינא סבא לרב נחמן:

תנן: **עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהם.**

והתניא: עבד של שני שותפין "רצה מזה אוכל רצה מזה אוכל".

והרי המשנה והברייתא סותרים זו לזו!

אמר ליה רב נחמן: **עינא סבא!**

ואמרי לה — יש אומרים שכך קרא לו רב נחמן: "פתיא אוכמא"! כלי חרס שחור — כינוי לתלמידי חכמים שדרכם להצטער על לימוד תורה ואינם מכבסים בגדיהם. [רש"י עבודה זרה טז ב].

מיני ומנך תסתיים שמעתתא, על ידי קושיתך ותירוץך שאתרץ לך תצא השמועה [ההלכה הפסוקה].

שכך צריך לומר: **מתניתין** [שעבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהם], מדברת

בדקפדי. שכל אחד מהשותפין מקפיד שלא להנות משל חבירו. לכן העבד לא יאכול לאכול אצל האחד, מפני שחבירו מקפיד על חלקו שלא יהנה מפסח שאינו שלו.

בריייתא [שרצה מזה אוכל רצה מזה אוכל] מדברת **דלא קפדי אהרדי**. שאין השותפין מקפידים אם יהנה אחד מהם מחבירו. וניחא לכל אחד מהם שיאכל העבד במקום שירצה (5).

שנינו במשנה: **מי שהציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו.**

ודייקנין מהמשנה: **משל רבו הוא דלא יאכל.** ומשמע מזה — **אבל משל עצמו יאכל!**

ומקשינן: **והא תניא: לא יאכל לא משלו ולא משל רבו!**

ומתריצין: **לא קשיא. כאן בברייתא כמשנה ראשונה.** ואילו **כאן המשנה כמשנה אחרונה.** ומפרש והולך:

דתנן: [גיטין מא א] **"מי שהציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד. דברי בית הלל.**

בית שמאי אומרים [לבית הלל]: **תקנתם את רבו שאינו מפסיד כלום מן הראוי לו. ואילו את עצמו לא תיקנתם!**

השי יגנוב את העבד, ולכן אינו רוצה שיאכל אצל רעהו שלא יתרגל אליו.

ומדברי הר"ח נראה ש"קפדי אהרדי" היינו שכל אחד מקפיד שלא יהנה חבירו ממנו. ועיין בתוספות שכתבו שאי אפשר לפרש את הגמרא כן. [ועיין היטב בלשון הר"ח. שהוסיף גם שמקפיד שלא ישמש לזה יותר ממנו].

כן אינו שוחט עליהם אלא מדעתם! ולכאורה צריך לומר שעבדו ושפחתו הכנעניים הם ממונו כשורו וחמורו. ואולי גם רש"י התכוין לזה ולשון רש"י צריך עיון.

5. כך פירשו רש"י והתוספות. והרמב"ם מפרש דקפדי אהרדי היינו שכל אחד מהם חושש שמא